

ANTTI HEIKKINEN

**PO
KE
LAT**
*Soiva
suku*

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

© Antti Heikkinen ja Kustannusosakeyhtiö Otava

Piirroksat: Marjatta Pokela

Valokuvat: Pokeloiden sukuarkisto, ellei toisin mainita

Kansi: Tommi Tukiainen

ISBN 978-951-1-50029-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

*Omistettu soitolle ja soittajille
sekä laulun laatijoille*

Pakollinen omakohtainen alustus

Vuonna 1945 syntynyt isävainajani ei namedroppailua pahemmin harrastanut. Minun kuulteni hän palasi useampaan kertaan vain kahteen julkkiskohtaamiseen, jotka oli kokenut paria vuotta vaille kahdeksan vuosikymmentä kestäneen elämänsä aikana.

Tuorempi niistä sijoittui 1980-luvulle, vuodentarkkaa ajankohtaa en tiedä. Joka tapauksessa isä oli ollut kuntoutuksessa Kaprakassa ja voittanut illanistujaisten arpajaisista hedelmäkorin, jonka hänelle oli luovuttanut illan seremoniamestariksi palkattu Jaakko Teppo. Se oli tapaus, jota meillä muisteltiin, jos ei nyt säännöllisesti, niin aika ajoin. Ei nyt leveillen, mutta vähän siihen malliin, että jo vain sitä saattaa tavalliselle ihmiselle sattua ja tapahtua vaikka mitä.

Alussa mainittua toista ”tapasin julkikkisen” -hetkeään isä kertaili harvemmin, mutta sen perkailusta mieleeni on jäänyt yksi hyvin yksityiskohtainen ja juuri nyt ajatellen moneen suuntaan säikeilevä muisto. Siinä eletään 1990-luvun alkupuolta. Istun lapsuudenkotini tuvan lattialla puukuorisen kuvaputkitelevision edessä. Ruudulla pyörii Pikku Kakkonen. Isä istuu takanani vakio-paikallaan kiikkutuolissa. Katsomme vaaleahiuksista, nauravaista ja pyöreäposkista naista, joka souteelee pienellä muoviveneentötteröllä tekolammen keskellä. Soutelija laulaa pilvien olevan sinisen taivaan valkoisia lampaita.

Tiedän naisen nimen, hän on tullut minulle tutuksi kahdestakin eri lastenohjelmasta. Joinakin arki-iltoina häneltä pääsee Pikku Kakkosessa laulu ja lauantaiaamuisin sama ihminen juontaa MTV3:lla Pedro Hietasen kanssa Harlekiinia.

Tosin sen katsominen on elinpaikassamme sääolosuhteista kiinni. Huonolla kelillä MTV3 ei näy telkkaristamme lainkaan ja lumisateeksi lähetys muuttuu silloinkin, kun järven toisella puolella olevan Tahkovuoren rinteille tykitetään lunta. Tai näkyy se rakeisena, jos isä kiipeää katolle suuntaamaan antennia niiden ohjeiden mukaan, jotka kuvan kirkastumista sisältä seuraava äiti hänelle tuuletusikkunan läpi huutelee.

Pidän vaaleasta naisesta kovasti, samoin hänen esittämistään lauluista. Sininen ja valkoinen tekee minuun niin suuren vaikutuksen, että opin sen sanat kertakatsomalla ulkoa ja esitän viisun isosiskoni häissä. Minut lahjotaan laulamaan limpparipullolla. Se on elämäni ensimmäinen esiintymisellä tienattu palkka. Opin alusta alkaen maksamaan liksastani veroa, koska muut häävieraisiin kuuluvat lapset ovat heti hömpsyä vailla enkä ilkeä olla antamatta.

Kun Pikku Kakkonen vaihtuu uutisiin, kehun isälle äsken kuulemaani laulua. Eveliinan laulua.

Isä oikaisee laulun olleen Jukka Kuoppamäen tekosia, mutta laulajan kohdalla olen osunut oikeaan. Eveliinahan se on tämä vaalea nainen, onpa hyvinkin.

– Se on niihen Pokeloin tyttö, isä täydentää.

Ja nyt päästään lopultakin siihen namedroppailuun: isä alkaa muistella, kuinka Eveliinan vanhemmat kävivät esiintymässä Keyrityn kansakoululla joskus niinä vuosina, kun isä sen oppilaitoksen pulpetteja kulutti.

– Mitä ne siellä teki? kysyn.

– Laalovat niitä laalujaan ja kitarookohan ne soitti vai kannelta.

Haluan tietää lisää. Ketä Eveliinan vanhemmat olivat ja mitä he lauloivat?

Tässä kohtaa takaamani hämärtyy. En saa mieleeni isän kertomuksen yksityiskohtia, mutta sen muistan, ettei hän näkemäänsä keikkaa mitenkään yksisanaisesti kuitannut. Selvästi se oli jättänyt

häneen keskimääräistä pysyvämmän muistijäljen ja nykyisellä järjelläni ajatellen ymmärrän sen varsin selvästi.

Ensinnäkin isän kouluaikoina hänen kotikulmillaan pyöri harvemmin visiteeraajia, jotka olivat tuttuja sanomalehdistä saatikka radiosta. Kuuluisalla kansanosalla oli niille saloille harvemmin asiaa. Pokeloiden lisäksi poikkeuksen lienee tehnyt vain pääministeri Urho Kekkonen, joka kävi keväällä 1955 rospuuttojäitä myöten Aholansaaressa.

Toisekseen elävä musiikki ei ollut isän lapsuudenympyröissä läheskään jokapäiväinen tuttavuus. Toki opettaja rumpsautteli syrjäkylän lapsille jokaisena kouluamuna virren säestyksen synkästi soivasta urkuharmonista, mutta Pokeloiden ohjelmisto koostui jostain aivan muusta. Haamu ja Marjaana, Aallotar ja meripoika sun muut heidän hittinsä ovat väkisinkin tuntuneet suuren maailman raikkailta tuulahduksilta, vaikka niiden juuret versoivatkin juuri Nilsin Keyrityn kaltaisten peräkylien maisemista.

Kolmannekseen Pokelat tekivät keikkansa koululla, he esiintyivät varta vasten lapsille. Kaikille lapsille. Heidän keikkaansa ei sillä kertaa järjestetty yleisten menopaikkojen iltamissa, joihin lapset eivät välttämättä päässeet, koska olivat lapsia ja joissakin perheissä lähtemistä määrätti se, pidettiinkö pirpalot nuorisoseuran- vai työväentalolla. Rutiköyhässä perheessä varttuneen isän ja hänen sisarustensa kohdalla kaiken kansan karkeloihin lähtemiseen vaikutti ennen muuta se, ettei hänen vanhemmiltaan liennyt lapsille markkoja iltamapilettien lunastamiseen.

Rahanpuutteen vuoksi heillä ei ollut radiota, grammaria eikä muitakaan soittopelejä. Heidän lastenkulttuurikokemuksensa kiteytyivät jonkin kyläpaikan radiosta tuolloin tällöin kuultuun Markusedan lastentuntiin ja keikkaan, jonka Marjatta ja Martti Pokela kävivät heittämässä Keyrityn koululla.

Tätä kaikkeahan en tietenkään tajunnut silloin, kun kuuntelin isän muisteloja eräänä lapsuuteni iltapuhteena jälkeen Pikku Kakkosen ja ennen iltakahvia.

Oikeastaan tajusin sen vasta kolmisenkymmentä vuotta myöhemmin, kun kustannustoimittajani Lari Mäkelä alkoi udella mahdollisesta suhteestani Pokelan suvun taiteeseen. Siinä vaiheessa toinen jalkani oli jo polvitaivetta myöten kansanmusiikkimaailman oven välissä, kiitos vaimoni ja hänen kautta ystävikseni tulleiden ihmisten – etenkin Janka-Murroksen Annan ja Antin.

Vastasin Larille tietäväni suvusta ja sen tekosista perusasiat. Eli sen, että lapsuudessani Eveliina lauloi telkkarissa ja hänen vanhempansa soittivat kitaroita ja kanteleita kansanlauluja rallatellen. Ja että onhan siellä tietysti nämä Mörri-Möykyt, *Mörköoppera* ynnä ennen muuta Ihme ja kumma, jota pidän yhtenä kaikkien aikojen parhaista suomenkielisistä biiseistä.

Vähänpä lopulta tiesin, nyt myönnän sen kernaasti. Puolustaudun sillä, jotta eipä tiedä paljoa enempää moni muukaan. Vaikka Pokelat ovat käsite ennen muuta suurille ikäluokille, on heidän yksityisempi elämänsä ja yksityiskohtaisempi urapolkunsu pysynyt hämmäntävän hämäränä. Oikeastaan olin jopa pöyristynyt ymmärtäessäni, ettei Marjatta ja Martti Pokelasta tai edes toisesta heistä julkaistu minkäänlaista muistelmateosta heidän eläessään.

Ainakin Martti oli eläessään ottautuvainen kirjantekoon, eikä introvertimpi Marjattakaan torjunut ajatusta elämäntarinansa kansiin pistämisestä. 1990-luvulla toimittaja Sirkka Halonen Pokelakirjaa suunnittelikin, mutta teos jäi muiden kiireiden tähden kirjoittamatta.

Halosen jälkeen, vuosituhannen vaihduttua, Hannu Saha kaavaili kirjoittavansa kirjan teemasta Martti Pokela ja kantele. Silläkin kertaa hanke jäi muiden hoppujen alle. Toivon, että Saha – tai joku muu – vielä mainitun teeman alla kulkevan teoksen toteuttaa. Tämä kirja ei kerro Martista ja kanteleesta, tämä kirja kertoo Pokeloista elämäkerrat edellä.

Olen pyrkinyt olemaan kohteitani kunnioittava, mutta myös rehellinen. Mitään ei ole salattu, koska Marjatta ja Martti Pokela

eivät tahtoneet elonsa ehtoossa putsata menneisyyttään keinotekois-
sen kiiltäväksi. He jättivät tietoisesti jälkeensä jäävien tutkittavaksi
kirjeenvaihtonsa eikä Marjatta hävittänyt paikoitellen hyvinkin
intiimejä päiväkirjojaan siinäkään vaiheessa, kun tiesi lopullisen
lähtönsä lähenevän. Ei niillä lämmittänyt saunanpesää leskeytynyt
Marttikan.

He molemmat tiesivät ja ehkä jopa toivoivat, jotta joskus niiden
kautta valotettaisiin paitsi heidän elämiään, myös heidän aikaansa.
Sitä aikaa, joka äkkiseltään ajatellen on kovin erilainen kuin tämä,
jota tässä nyt elellään, mutta ihmisten kautta tarkastellen aivan
samanlainen.

Niin sitä vaan tässäkin ajassa rakastetaan sekä riidellään, ikävöi-
dään ynnä ollaan yhdessä onnellisia, uidaan alhoissa, kunnes taas
iloitaan. Ja kaiken yllä, alla, kupeessa sekä lomassa soi musiikki.
Silloinkin, kun emme sitä itse välttämättä edes huomaa.

Nyt toistan fraasin, joka on tullut tutuksi ainakin itselleni: En
ole oikea tietokirjailija, en osaa kirjoittaa kuten oikea tietokirjailija.
Olen ihminen, kirjoitan ihmisistä.

Tässä kirjassa nuo ihmiset ovat, ainakin pääosin, Pokeloita.

Olen onnellinen saadessani paitsi kertoa heidän tarinansa, myös
tilkkiä suomalaista kulttuurihistoriaa sen verran, kuin tässä asiassa
osaan.

Tervetuloa matkalle. Suku soikoon!

Nilsissä 2.2. Armon Vuonna 2026

Antti Heikkinen

LALLUKKA

Viipurilainen Juho Lallukka ja vaimonsa Maria olivat höylejä ihmisiä.

On heidän anteliaisuutensa ansiota, että Apollonkadulla Helsingissä seisoo 1930-luvun alussa rakennettu Lallukan Taiteilijakoti. Mese-naattiensa mukaan nimetyssä talossa ovat majailleet vuosien juoksussa esimerkiksi Eila Hiltunen, Armas Järnefelt, Tauno Palo, Leevi Madetoja, Anita Välkki ja Siiri Angerkoski.

Nykyisiin asukkaisiin kuuluu Eeva-Leena Pokela.

Hänen tykönsä minä nyt kuljen, kun tuuli Eliten puistikon lehtiä humisuttaa ja Runeberginkadun liikenne selkäni takana mylvii.

Ensi kertaa olen tavannut Eeva-Leenan joitain aikoja sitten kustantamon ruokalassa Uudenmaankadulla. Silloin seurassamme istui kolmantena Lari Mäkelä, kustannustoimittajani. Meillä oli vähän pohmelo, Larilla ja minulla. Olimme viettäneet edellisiltana kirjoittamani Vesterinen Yhtyeineen -kirjan julkkareita annankatulaisessa rokkibaarissa.

Lari pystyi salaamaan tilansa ammattitaitoisesti, minä en omaani. Kerroin siitä Eeva-Leenalle suoraan. Olihan meillä edessämme matka, jonka pääte pisteestä löytyisi elämäkertateos – vieläpä useamman ihmisen elämäkerta. Sellainen ei synny ilman rebellisyyttä.

Siitä oli hyvä aloittaa, kankkusen olemassaolon myöntämisestä. Eeva-Leena, Eevis, ymmärsi asian täysin.

Myöhemmin saatan todeta, ettei mokoma olotila ollut aivan tuntematon Pokelankaan perheessä.

Lähden nousemaan Apollonkadun rinnettä. Muistelen, koska olen viimeksi soitellut Lallukan ovisummeria. Luullakseni olen käynyt talossa kolmesti. Ensimmäistä kertaa haastattelemassa Antti Litjaa, joka asui pienessä huoneessa vanhan talon ylimmässä kerroksessa. Toisen kerran joillain hämärillä jatkoilla asunnossa, jonka omistajaa en muista. Kolmannen kerran kävin talon juhlasalissa ottamassa vastaan Kalevi Jänntin palkinnon, joka minulle esikoisromaanistani myönnettiin.

Se oli vuoden 2013 marraskuussa, toista vuosikymmentä takaperin. Sen jälkeen on ollut hiljaisempaa sekä Lallukassa käymisen että palkintojen pokkaamisen kanssa.

Hietaniemen hautausmaalla sen sijaan käyn lähes jokaisella Helsingin reissullani. Niitä on kuukaudessa keskimäärin kaksi, joskus useampi. Hietaniemen Taiteilijakukkula, virallisesti Taiteilijämäki, on Eeva-Leenan vanhempien viimeinen leposija. Olen patsastellut heidän paatensa edessä useasti, mutta äsken ensi kertaa tietäen kirjoittavani heidän elämänsä kirjaksi.

Mielessäni kerroin, jotta parhaani tulen tekemään ja paljon on tehtävä, koska lähtökohtaisesti tiedän teistä kovin vähän. Samankaltaisen riitin olen suorittanut aina, jos olen ottanut tehdäkseen teoksen edesmenneestä.

Ja nyt heitä on peräti kaksi.

Pysähdyn ulko-ovelle, painan Eeva-Leenan ovisummeria. Hän on se kolmas, josta kirja tulee kertomaan. Marjatta ja Martti eivät ajatuksiini vastanneet, mutta Eeva-Leena vastaa summerinsoittoon avaamalla oven. Nousen portaita oikealle ukselle ja soitan ovikelloa. Ensin minua tervehtii terhakka Pontus-mopsi, sitten hänen hymyileväinen emäntänsä.

Eevis on tullut vasta kotiin viikonlopun kestäneeltä purjehdusreissulta. Paikalla on myös Nalle, hänen elämänkumppaninsa. Tervehditään, kerrataan kuulumisia ja puhutaan ympäripyöreää small talkia. Katselen seinien tauluja. Niitä on paljon, osa Eeva-Leenan ja osa Marjatta-vainajan tekemiä.

Niistä Nervanderinkadun kallioita esittävä teos on erityisen hieno. Se yhdistää Helsingin kantakaupungin ja suomalaisen ruskun. Taulussa on jotain kertakaikkisen lumoavaa.

MINÄ: *Äitis on kyllä ollu lahjakas.*

EEVA-LEENA: *Joo, äiti oli... äiti oli lahjakas. Me on joskus veljien kanssa mietitty, että äiti olis voinu elättää itsensä maalaamisella, jos hän olis silloin nuorena saanu jatkaa pidemmälle eikä olis tullu tää... Ja hänhän kävi siis Ateneumin ja valmistukin koristetaiteilijaksi ja hän olis halunnu mun käsittääkseni jatkaa, mutta sitten tuli tää.*

MINÄ: *Mikä?*

EEVA-LEENA: *Musiikki. Ja isä. Eli että heistä tuli niin kun Pokelat.*

Aivan.

Eeva-Leena turauttaa kapselikoneella kahvit. Istumme suuren pöydän eteen. Sen kantta ei näy, koska pöytä on niin täynnä papereita. On kirjeitä, valokuvia, lehtileikkeitä, piirroksia, kansioita, leikekirjoja, mappeja ja ennen muuta päiväkirjoja.

Ne ovat Marjatan.

EEVA-LEENA: *Äitihän siis piti päiväkirjaa pikkutyöstä ihan melkein kuolemaansa asti. Siellon tietysti paljon myös isästä. Mä en ole niitä kaikkia lukuun tarkasti, eikä mun veljetkään.*

MINÄ: *Saanko minä lukkee ne?*

EEVA-LEENA: *Totta kai saat. Saat lukea ne ja saat kysyä ihan mitä vaan, mä autan ihan missä vaan voin.*

MINÄ: *Onkos jottain semmosta, mistä ei missään nimessä saa kysyä eikä varsinkaan kirjottaa.*

Hiljaisuus, ajatuksen mittainen hiljaisuus.

EEVA-LEENA: *Ei kyllä oikeestaan, ei mulle ainakaan tuu mitään sellasta mieleen. Kyllä mä haluun, että tää kirja tulee olemaan rehellinen.*

MINÄ: *Tuo on kyllä tässä vaiheessa ihan hirveen ihana lause kuulla.*

En tunne Marjattaa, Marttia, enkä vielä Eeva-Leenaakaan.

Mutta pöytää ja sen toisella puolen istuvaa Eevistä katsoessani tiedän, että kyllä me tässä tutustumme.

Martti

I

VUODEN 1924 TAMMIKUUN 23. päivän aamuyöstä Haapa-vedellä paukahteli ponteva pakkanen. Pokelan savusaunassa halla ei hyräytellyt, löylyhuone oli lämmin vuorokauden varhaisuudesta huolimatta. Ei kylpijöiden takia kuitenkaan, vaan toista lastaan synnyttävän naisen ja hänen kohdustaan maailmaantuloa tekevän ihmistaimen tähden.

Nainen oli saunassa yksinään. Hän odotti kätilöä, jota oli kyliltä lähdetty hakemaan. Poltteli, pelotti, kupeet huusivat hoosiannaa.

Kätilö ehti saunaan ennen kuin lapsi ulos äidistään, ja päivän valjettua maanviljelijä Oskari Pokela kirjasi maatalouskalenteriinsa vuorokauden siihen mennessä päällimmäiset tapahtumat:

Syntyi pieni poika. Mansikki poiki. Sonnivasikka. Ei juoteta.

Vajaata kuukautta myöhemmin samainen Oskari merkitsi samaiseen allakkaan pojan tulleen ristityksi, talon vanhan emännän haudatuksi ja vasikan syödyksi. Pojan nimenkin hän kirjoitti ylös: Martti Eiel.

Myöhemmin toinen nimi typistettiin virallisiin papereihin yhdellä eellä alkavaksi, aivan kuten se teki hänen isällään Toivo Eiel Pokelalla eli ajast' aikaan päivänpolttavia tietoja muistiinmerkinneen Frans Oskarín pojalla. Entuudestaan hänellä oli Taina-vaimonsa kanssa yksi lapsi, vuonna 1921 syntynyt esikoinen Eeva Annikki.

Maailmaan tullut Martti sai tuhista tuudussaan autuaan tietämättömänä siitä, että samaan aikaan maailmalla kirjoitettiin alkulukuja tulevan maailmanhistorian kurjimmille käännekohdille.

Poika on syntynyt! Taina ja Eeva katsovat, kuinka Toivo-isä näyttää pikku-Martille maailmaa.

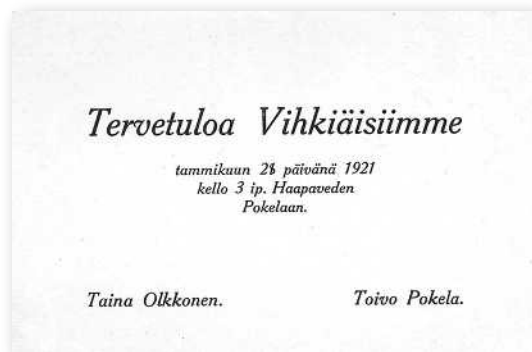
Neuvostoliiton johtaja Vladimir Iljitš Lenin oli juuri kuollut, ja pikku-Pokelan maailmaantulon jälkeisenä päivänä Suomen itä-naapurin otti johtaakseen kolmen miehen neuvosto. Kaksitoista vuotta myöhemmin kaksi heistä kuoli samana päivänä. Heidät teloitutti Josif Stalin, johtajatrion kolmas jäsen.

Martin kastajaisten seutuun Adolf Hitler astui Saksassa oikeuden eteen vallankaappausyrityksestä syytettynä. Keväämmällä hänet tuomittiin viideksi vuodeksi vankeuteen. Hitler istui vain yhdeksän kuukautta, kohosi valtakunnankansleriksi ja värkkäili Stalinin kanssa tulille toisen maailmansodan, joka oli määrittävä paitsi Martin ja hänen Eeva-siskonsa, myös miljoonien muiden ihmisten elämää.

Ympärillä elleet aikuiset asukkaat sen sijaan seurasivat suuren maailman tapahtumia tarkkaavaisesti. Pokelan väki oli yhteiskunnallisesti keskimääräistä valveutuneempaa sakkia ja mahdollisesti

he saivat tuolloin tällöin sisäpiiritietoa nuoren tasavallan poliittisista kiemuroista suoraan huipulta. Martin äiti Taina Maria oli omaa sukuaan Olkkosia ja hänen Johanna-äitinsä Kaisa-sisko oli naimisissa eduskunnassa puhemiehen nuijaa heilutelleen Kyösti Kallion kanssa. Mursuviiksinen nivalalainen talonpoika oli valittu kolmekymppisenä senaattiin talonpoikaissäädyn edustajaksi, ja Martin syntyessä sukulaismies oli jo ehtinyt puuhastella isänmaan hyväksi yhtä sun toista. Viimemmäksi hän oli vastustanut monarkismia ja pitänyt Nivalan kirkossa puheen, jossa toivoi Suomessa asuvan jatkossa vain suomalaisia – ei punaisia ja valkoisia. Aivan vasta hän oli ajanut eduskunnassa läpi Lex Kallioksi kastetun lain, jonka ansiosta tilaton väestö saattoi saada möyrittäväkseen omaa maata. Eräät pitivät Kalliota sankarina, toiset punikkien puolestapuhujana. Pokeloille hän oli pidetty sukulainen, johon Marttikin ehti vartuessaan etäisesti tutustua.

Kyösti Kallio ei ollut ainoa valtionpäämies, joka Pokelassa tunnettiin. Kerran 30-luvulla, Martin ollessa viikari-iässä, heille kokoontui iso joukko haapavetisiä isäntiä odottamaan jo etukäteen tärkeäksi mainittua vierasta. Martti katseli kotiinsa kokoontuneita ukkoja ja

Taina Olkkonen ja Toivo Pokela vihittiin tammikuun pakkasilla vuonna 1921. Juhlakansa kutsuttiin paikalle oikein painetuilla korteilla.

tiedusteli isältään, olivatko nämä nyt niitä maanviljelijöitä? Toivo Pokela tuumi, jotta niitähän ne. Kun vieras saapui, odottajat kumarisivat hänelle syvään. Tulija kätteli myös aikuisten jaloissa pyörineen Martin ja tiedusteli pojan nimeä.

– Maanviljelijä Martti Eliel Pokela! kuului vastaus.

Vieras sanoi olevansa agraarimiehiä itsekin. Myöhemmin Martti sai kuulla arvovieraan olleen Suomen toinen tasavallan presidentti Lauri Kristian Relander.

Relanderin tai Kallion tapaamiset eivät kuitenkaan olleet Martti Pokelan lapsuusmuistojen varhaisimmasta päästä. Niistä hän kyllä

*Taina ja Toivo Pokela lastensa kanssa.
Nelikon yhteinen elo ei kauaa kestänyt.*

mielellään puhui, jos joku tuntemattomampi osui hänen ensimmäisiä mielikuviaan utelemaan.

Vasta vanhempana Martti saattoi herkistyä muistelemaan vähemmänkin tutuille vuoden 1927 ensimmäistä adventtia. Haapaveden kirkossa veisattiin Hoosiannaa ja kolmen vanha Martti kuunteli vieressään istuneen Taina-äitinsä lauluääntä.

Miten kauniisti äiti lauloikaan. Niin kauniisti, että eipä Martti muun kirkkokansan äänestä edes piitannut. Tokkopa kuulikaan. Sai hän sitä säännöllisesti kotonakin kuulla, koska ehtoisin äiti tapasi laulaa Eevalle ja Martille virsiä ennen iltarukousta. Sellaisia virsiä, joissa kerrottiin taivaassa olevan tarjona Jeesusta rakastaville lapsillekin. Kauniita nekin laulut olivat, mutta muuta toista kuin ponteva Hoosianna.

Kaksi viikkoa myöhemmin Taina istahti kolmannen adventtisunnuntain hämyssä kirjoittamaan kirjettä Inkeri-siskolleen. Hän kertoo käyneensä nuorisoseuran lauluharjoituksissa ja arkin vaihtuessa kynäily ohjautuu sisarusten yhteiseen tuttavaan, jonka mies on juuri kuollut.

Niin se on. Kukin vuorollaan ja kenen vuoro lienee siirtyä ensimmäisenä sinne tuntemattomaan elämään.

Sitten Taina toivoo siskonsa tulevan pian kyläilemään ja kirjoittaa olevansa kaikista mitättömin ihminen maan päällä. Korkeintaan hänen olemassaolollaan on merkitystä lapsille ja Toivolle. Toivon nimen Taina lisäsi arvioonsa jälkikäteen, valmiiden rivien väliin pienellä kirjoittaen.

Kirjeen lopuksi hän pyytää sisartaan polttamaan kirjeen: ”Älä näytä tätä kenellekään, pistä pesään.”

Inkeri uhmasi siskonsa käskyä. Kirje on tallessa edelleen.

Reilun puolen vuoden kuluttua, 14. elokuuta 1928, Taina Maria itse siirtyi tuntemattomaan elämään. Suvussa kulkeneen kertoman

mukaan Tainan pää tuli äkkiä kipeäksi heinäpellolla – tosin ajan-
kohdasta päätellen kyseessä oli ennemmin elonkorjuu. Loppu-
tuloksen kannalta sillä ei ole väliä, koska iltaan mennessä Taina oli
kuollut. Syy oli oletettavasti aivoverenvuoto. Kahdeksannella olleen
Eevan ja neljävuotiaan Martin äiti ei ehtinyt nähdä omaa 30-vuotis-
päiväänsä, elämä jäi siitä paria viikkoa vajaaksi.

Aikuistuttuaan Martti puheli äidistään säästeliäästi. Se ei joh-
nutun yksin asian kipeydestä vaan myös siitä, ettei hänelle ehtinyt
jäää synnyttäjästään paljoakaan muistelemista. Adventtikirkossa
veisaaminen oli muistoista päällimmäisin ja rakkain. Niin rakas, että
aina Hoosiannan kuullessaan Martti itki. Sen kuullessaan Martti
muisti äitinsä lauluäänen. Puheääntä hän ei muistanut lainkaan.

Taina Pokelan hautajaissaatto.

II

POKELOIDEN TALO KESKISELLÄ Pohjanmaalla seisoo Kirkkojärven rannalla. Samalla paikalla oli asuttu ainakin 1500-luvulta lähtien, Pokeloiden haltuun talo oli siirtynyt joskus 1800-luvulla. Suku oli ollut pitäjässä näkyvää sakkia heti saapumisestaan alkaen.

Martin isoukki Eliel Pokela oli hoitanut Haapaveden ensimmäisen poliisikonstaapelin virkaa ja joutunut tekemään työnsä puolesta toimia, jotka olivat tavallisen kansan vinkkelistä keljuja. Poliisin työnkuvaan kuului esimerkiksi viinapannujen särkeminen, ja joskus kylillä vastaan kävelleet haapavetiset yltyivät antamaan virkavallalle varsin suorasanaista kansalaispalautetta. Huonosti suuttuvana miehenä Eliel tapasi kuunnella räksytykset tyynesti. Kun vihansa purkaja hiljeni lopulta vetämään henkeä, päästi Eliel suustaan vakio-kommenttinsa:

– Sitä sammaa, sitä sammaa.

Kaskun jätti jälkeensä myös Martin Oskari-ukki. Päreiden ja sähkövalojen välisenä aikana ihmiset elelivät pimeät vuodenaajat öljylampun valossa. Eräänä joulunseutuna lamppuöljy oli käynyt Haapavedellä niin vähiin, ettei sitä löytynyt kuin Osuuskaupasta. Oskari ei ollut osuustoimintamiehiä ja periaatteen vuoksi hän jätti valonantoaineen kokonaan ostamatta. Haapavetiset veistelivät seuruksista sananlaskun: ”On pimiää ku Pokelassa jouluna.”

Toivo Pokelan, Martin isän, persoona ei tiettävästi sananlaskuja poikanut. Mahdollisuuksia olisi kyllä riittänyt, koska hän oli nuorukaisesta lähtien monen toimen mies. Kun sanomalehdet uutisoivat Haapavedelle luottamustoimiin valituista henkilöistä, nousi Toivon

nimi esille lähes aina. Hän oli kunnanvaltuuston, verolautakunnan ja metsälautakunnan puheenjohtaja, asutuslautakunnan, kirkkoneuvoston ja yhteiskoulun johtokunnan jäsen sekä metsänhoitoyhdistyksen rahastonhoitaja.

Noin muun muassa. CV olisi puuduttavan pitkä, jos sen kaivelisi esiin kokonaisuudessaan.

Vuonna 1937 hänet kutsuttiin Pohjolan Osake-Pankin Haapaveden konttorin johtajaksi, ja kun se lopetti vuosikymmentä myöhemmin toimintansa, pyydettiin Toivo kotipitäjäänsä Pohjoismaiden Yhdyspankin johtajaksi.

Entisaikaan vastaavia satraappeja löytyi joka kylältä. Monesti he olivat omasta arvostaan varsin tietoisia ja sitä tehden vähemmän suosittuja persoonia. Toivo erosi mulkeroina pidettyjen isäntämiesten massasta siten, että hän oli aidosti tykätty ihminen. Hänellä oli asiallisen ja myös velmun miehen maine, manttaalit ja luottamustoimet eivät nousseet kusena päähän. Joutoaikanaan, sen verran kuin sitä jäi, Toivo touhusi tervehenkisten harrasteiden parissa. Hän kulki nuorisoseuran riennoissa ja soitti bassotorvea Haapaveden seitsenhenkisessä torvisoittokunnassa.

Kuultuaan äitinsä viimeisessä adventtikirkossa Hoosiannan Martti ruinas Tainalta samaa biisiä kotonakin. Äiti toteutti poikansa toiveen, kunnes kyllästyi ja käski aviomiehensä puhallella Hoosiannaa bassotorvella. Toivo teki työtä käskettyä.

Torvisoittokunta harjoitteli Pokelan isossa tuvassa joka toinen sunnuntai, treenit alkoivat kirkonmenojen jälkeen. Joka toinen sunnuntai samassa paikassa kokoontuivat haapavetiset pelimannit. Kun Martti varttui, antoi isä poikansakin kokeilla bassotorvea ja opetti tälle sekä kvartin että kvintin. Muistisäännöksi hän neuvoi, että kvartti oli varttia vaille ja kvintti se paikka, johon mentiin portaita myöten.

Eräissä harjoituksissa Martti pääsi soittamaan isänsä bassotorvea muiden puhaltajien kuullen. Toisia soittajia nauratti. Poika arveli soittaneensa huonosti. Todellisuudessa aikuiset torventöryttelijät

Martti ja bassotorvi.

nauroivat paitsi ison soittimen ja pienen kakaran väliselle kontrastille, myös soitosta Martin suun ympärille jääneelle punaiselle renkaalle.

Pohjois-Pohjanmaan maakunnasta löytyi – ja löytyy edelleen – sekä Lars Levi Laestadiuksen että Paavo Ruotsalaisen uskonto-oppien kannattajia. Monet ovat kokeneet – ja kokevat yhä – lestadiolaiset ja körttiläiset elinpiirit maallisia hupeja suvaitsemattomina, ahdasmielisinä sekä ahdistavina paikkoina. Martin lapsuuteen ahdasmielisyys ei kuulunut, vaikka koti olikin uskonnollinen.

Toivo Pokelalle Laestadiusta tai Ukko-Paavaa merkittävämpi suurmies oli Pasi Jääskeläinen, Haapavedellä vuonna 1869 syntynyt kupletööri, koomikko ja kanteleensoittaja. Jääskeläinen oli lukkarin poika, joka jätti Oulun lyseon kesken ja kokeili niin tukkijätjän, seilorin, sähkömiehen kuin saarnamiehen hommaa. Kotvan hän toimi synnyinpitäjässään kanttorina, mutta kyllästyi veisaamiseen